

14. Октябрь 1917 и судьбы политической оппозиции: Совмест. рос.белор. исследование. В 3 ч.- Ч. 2.: У истоков политического противостояния: Материалы и документы по истории общественных движений и политических партий Республики Беларусь. – Гомель: «Белорусское агентство научно-технической и деловой информации», – 1993. – 227 с.

15. Резолюция, принятая Всероссийским съездом беженцев из Белоруссии, состоявшемся в г. Москве 17-21 июля 1918 г. // Чырвоны шлях. – 1918. – №3. – С.26.

16. Русско-Германский добавочный договор между Россией, с одной стороны, и Германией, Австро-Венгрией, Болгарией и Турцией – с другой, 27 авг. 1918 г. // Спадчына. – 1993. – № 3. – С.77.

17. Советско-германские отношения. Сборник документов 1917–1918 гг. – М.: «Издательство политической литературы», 1968. – Т. 1. – 758 с.

18. Сталин, И.В. Выступление на III-м Всероссийском съезде Советов Р. С. и К. Д. / И. В. Сталин // Соч. – М.: «Издательство политической литературы», 1951. – Т. 4. – 426 с.

19. Щавлинский Н. Б. Государственно-политическое и национально-культурное самоопределение Беларуси в годы Первой мировой войны (1914-1918) / Н.Б. Щавлинский. – Минск: «Мэджик Бук», 2009. – 192 с.

## **ГІСТАРЫЧНЫ КАНТЭКСТ ПАЭМЫ МАКСІМА ТАНКА “НАРАЧ”**

Якубінская А. Дз.

г. Мінск, БНТУ

Беларускае Паазер’е – гэта гісторыка-этнаграфічная прастора з адпаведным комплексам палітычных, сацыяльна-эканамічных і культурных асаблівасцей. Возера Нарач з’яўляецца сімвалічным увасабленнем Беларусі, а вобраз нарачанскага рыбака атаясамліваецца з тыпам сапраўднага беларуса. Адбываецца гэта дзякуючы творчасці Максіма Танка, які эстэтычна ўзняў “азэрны кут з яго жыццём, рыбацкімі клопатамі, бытам на вышыню агульназначнага, беларускага жыцця” [1, с. 102]. А. С. Ліс, падкрэсліваючы агульнаеўрапейскі ўзровень паэзіі Максіма Танка, зазначае, што паэт “у лірыцы і эпасе здолеў глыбока, па-мастацку ёміста выказаць

існае ў сацыяльным лёсе беларуса” [5, с. 267]. Паэт з’яўляўся непасрэдным сведкам тых падзей, што разгарнуліся “над Нараччу” ў 1935–1936 г., якія ў гістарычнай літаратуры называюцца “забастоўкай сялян-рыбакоў” [6, с. 298]. У памяці ж саміх жыхароў Мядзельшчыны падзея жыве пад назвай “паўстанне нарачанскіх рыбакоў”. Паэма Максіма Танка належыць да так званага “даверас-нёўскага перыяду” творчасці паэта і з’яўляецца своеасаблівай мастацкай хронікай падзей “над Нараччу” ў 1935 – 1936 гг.

Маладосць Максіма Танка прайшла ў Вільні, дзесяць год свайго жыцця (1929–1939 гг.) паэт правёў у асяроддзі “Віленскага авангарду”, дзе сфарміраваліся вытокі яго жыццёвых прынцыпаў, паэтычнае майстэрства. “Гэта быў надзвычай складаны і плённы перыяд, пазначаны актыўнымі творчымі пошукамі, эстэтычнымі эксперыментамі, а побач з гэтым – падпольнай дзейнасцю, арыштамі і неаднаразовым турэмным зняволеннем” [11, с. 23]. Так, у знакамітай віленскай турме “Лукішкі” (дзе пазней адбывалі зняволенне і нарачанскія змагары) паэт пабываў двойчы і правёў агульнай колькасцю амаль два гады. Аб вяртанні дадому з Лукішак у 1935 г. паэт успамінае наступнае: “Я ішоў найкарацейшым шляхам, праз закаванае ільдом возера Нарач, на якім у ясны сонечны дзень відаць былі невялікія групы рыбакоў і падводы, якія вярталіся з Мядзеля. На сцяне адной з рыбацкіх хат я ўбачыў загад аб забароне лавіць у Нарачы і ў іншых азёрах рыбу. Ніхто тады яшчэ не думаў, што хутка на гэтых берагах разыграюцца падзеі, водгук якіх разнясецца не толькі па ўсёй Заходняй Беларусі. Ды і сам я, прызнацца, не думаў, што тут разгорнуцца падзеі, якія стануць тэмай маёй першай юнацкай паэмы “Нарач” [1, с. 103]. Летам 1935 г. Я.І. Скурко кіраўніцтвам КПЗБ быў накіраваны на падпольную работу сярод ахопленых паўстаннем рыбакоў нарачанскіх вёсак, і ўжо ў канцы 1935 г. пачаў працу над паэмай [4, с. 104].

Паэт у сваім дзённіку неаднаразова заўважаў, што першапачаткова не меў аніякага плану да напісання паэмы і думаў, што ў яго атрымаецца верш. “Пішу ўступ, ці прадспеў да паэмы пра Нарач, хоць, прызнацца, ніякага плану паэмы ў мяне яшчэ няма” [10, с. 54]. Аднак сюжэтную лінію твора падказалі звесткі пра падзеі “над Нараччу”, якія ў Вільню прывёз ягоны паплечнік, падпольшчык А.І. Багданчук (Стах): “На святанні прыехаў С. Снежныя бураны, казаў, зусім замялі маю Мядзельшчыну... А вёз ён важную навіну –

аб выступленні рыбакоў у Пасынках, Чараўках і Купе” [10, с. 62]. Праца над паэмай была цяжкай. У паэта былі перыяды натхнення і творчага ўздыму. “Танк жыве ў атмасферы нервовай напружанасці, якую стварыў палітэйскі нагляд... матэрыяльная нястача і перагружанасць працай” [10, с. 105]. Так, 9 верасня 1936 г. аўтар змясціў наступны запіс у дзённіку: “Канчаю пісаць чацвёртую частку паэмы “Нарач”. Яна, здаецца, лепш удалася, як папярэдняя. Калі б так пайшло далей, не баяўся б за канец паэмы...” [10, с. 104]. Былі, аднак, і перыяды творчага заняпаду: “Вярнуўшыся дамоў, узяўся трэці раз нанова пісаць пятую частку сваёй паэмы, з якой ніяк не магу справіцца. Усе папярэднія варыянты – нудныя і банальныя” [10, с. 106]. Эпілог паэмы Максім Танк лічыў сваім “палітычным і паэтычным маніфестам”, змясціўшы адпаведны запіс у сваім дзённіку 3 лютага 1937 г. [10, с. 123]. Гэта дата з’яўляецца афіцыйнай датай заканчэння паэмы.

Даследчык творчага шляху Максіма Танка У.А. Калеснік адзначае, што асобныя фрагменты з паэмы былі ўпершыню надрукаваны ў 1936 г. (зборнік “На этапах”), без указання таго, што гэта часткі паэмы “Нарач” [4, с. 105]. Таксама па частках паэма выходзіла на працягу 1936 – 1937 гг. на старонках артыкула “Калоссе”, а асобная кніга ўбачыла свет у 1937 г. у Вільні (гэта так званае “давераснёўскае выданне” паэмы таксама было няпоўным з-за прыдзірак цензуры) [4, с. 106]. Вядома, што падчас Вялікай Айчыннай вайны па матывах паэмы Максіма Танка быў створаны літаратурны сцэнарый мастацкага фільма “Бура над Нараччу”, для кінастудыі “Савецкая Беларусь”. Ён складаецца з 29 аркушаў, напісаны ў стылістыцы даваенных савецкіх кінастужак з бяспаспартымі героямі, сапраўднымі змагарамі, панамі-прыгнятальнікамі і іх памагатымі [8, с. 125]. У 1947 г. убачыла свет асобнае выданне паэмы. У 1952 г. паэма ўвайшла ў зборнік Максіма Танка “Выбраныя творы”. У 1978 г. выйшаў з друку збор твораў Максіма Танка ў шасці тамах (самы поўны па той час), паэма была надрукавана ў першым томе. Апошні раз паэма была надрукавана ў трынаццацітомным зборы твораў паэта, які выходзіў на працягу 2006 – 2012 гг.

Паўстанне над Нараччу мела некалькі лідараў сярод рыбакоў. Адным з іх з’яўляўся Міхаіл Іванавіч Субач, ураджэнец вёскі Мікольцы. М. І. Субач і Максім Танк былі сябрамі, у пасляваенныя гады паэт неаднаразова гасцяваў у хаце рыбака, а пасля яго смерці

дапамагаў дзецям Міхаіла Іванавіча. Верагодна, Міхаіл Іванавіч Субач з’яўляецца адным з прататыпаў герояў паэмы і сцэнарыя да кінастужкі, напісанага Максімам Танкам падчас Вялікай Айчыннай вайны.

У 1932 г. польскі ўрад прыняў закон аб нацыяналізацыі рэк і азёр, згодна з якім было нацыяналізавана возера Нарач і перададзена ў эксплуатацыю Віленскай Дырэкцыі дзяржаўных лясоў. У мастацкай апрацоўцы гэтая падзея ў паэме апісана Максімам Танкам так:

Паны азёры адабралі,  
Няма дабра.  
Сягоння горш нам, як калісьці  
Бацькі жылі,  
Не хлеб, а камень будзем грызці  
З сваёй раллі [9, с. 162].

Такім чынам свабодная рыбная лоўля ў Нарачы была забаронена. Быў парушаны традыцыйны ўклад мясцовых жыхароў. “Замах новых акупацыйных улад на спрадвечныя жыццёвыя правы і інтарэсы сапраўдных гаспадароў гэтай зямлі выклікаў страшэннае абурэнне, пратэст – не толькі іх, наднарочанцаў, але і ўсяго беларускага народа” [1, с. 102]. Тым самым сем’і рыбакоў былі пазбаўлены асноўных сродкаў існавання, якія яны раней атрымлівалі ад продажу вылаўленай рыбы.

У 1935 г. дырэкцыя здала возера ў арэнду мясцовым памешчыкам – панам Бешарту і Яблонскаму, апошні прапанаваў рыбакам наймацца лавіць рыбу і за невялікую плату ўсю без выключэння здаваць яе арандатару. Рыбакам загадалі павялічыць памер вочак у сетках, каб дробная рыба не пападалася ў невад [4, с. 110]. На сходзе прысутнічалі арандатар, мясцовая паліцыя, абураныя несправядлівасцю рыбакі. Максім Танк так апісвае гэты сход:

Камнем лягла цішыня  
На спінах рыбацкіх...  
Солтыс пачаў гаварыць,  
Што Рэч Паспалітая хоча  
Усім рыбакам памагчы  
Рыбу лавіць невадамі... [9, с. 183]

Раптам з сялянскага натоўпу хтосьці крыкнуў, каб пан Яблонскі ўбіраўся з возера вон. Гэта быў Міхалюк Субач. У паэме “Нарач” хтосьці з рыбакоў прамаўляе:

Але як жыць нам, скажы,  
Калі вы адбіраеце Нарач? [9, с. 184]

Рыбакі вёсак Пасынкі, Мікольцы, Гатавічы, Чараўкі, Урлікі, Занарач былі вымушаны выходзіць лавіць рыбу незаконна. Софія Міхайлаўна Субач, старэйшая дачка М. І. Субача, успамінала, што “у адзін з такіх адловаў паліцыя паспрабавала канфіскаваць рыбу, забуксіраваўшы і прыцягнуўшы да берага нагужаныя рыбай рыбацкія чаўны. Тым часам на беразе Нарачы сабраліся сем’і рыбакоў. Як толькі паліцэйская лодка наблізілася да берага, жанчыны кінуліся ў ваду і перакулілі яе, а мужчыны-рыбакі здолелі атагнаць свае лодкі на край возера. Улоў рыбакі прадаць не змаглі, бо ён быў канфіскаваны паліцыяй па дарозе ў Вільню.” У пятай частцы паэмы Максім Танк маляўніча апісвае гэтую падзею:

Дзеці, жанчыны, старыя  
Сёння на бераг прыйшлі  
З віламі, з пешнямі [9, с. 193].

Неўзабаве на Мядзельшчыне пачалі стварацца нелегальныя камітэты барацьбы, якія арганізоўвалі дружныя для аховы рыбацкіх сетак і лодак, бо іх магла канфіскаваць паліцыя:

Відаць, ідуць змяняць начную варту  
На бераг нарачанскі рыбакі [9, с. 222].

Рыбакі адмаўляліся выходзіць лавіць рыбу на возера і перашкаджалі дырэкцыі наладзіць лоўлю. Аб падзеях на Нарачы стала вядома ў ЦК КПЗБ, які паспрабаваў надаць супраціўленню рыбакоў арганізаваны характар, для чаго на Мядзельшчыну для падпольнай работы быў накіраваны А.І. Багданчук (Стах). У паэме “Нарач” падпольшчык з’яўляецца прататыпам вобраза Грышкі. Ва ўспамінах А.І. Багданчука ёсць звесткі аб стварэнні забастовачнага камітэту барацьбы, у склад якога увайшлі некалькі сялян-рыбакоў з прыбрэжных нарачанскіх вёсак: К.І. Субач, А.І. Чарняўскі з вёскі Мікольцы, М.І. Субач з вёскі Пасынкі, І.М. Зарніцкі з вёскі Чараўкі, Т.В. Міхайловіч з вёскі Гатавічы [3, с. 258]. Акруговы камітэт ЦК КПЗБ у жніўні 1935 г. выдаў зварот да рыбакоў: “Возера Нарач не належыць польскім акупантам, а нарацкім рыбакам і сялянам. Толькі пры дапамозе масавай барацьбы вы зможаце адстаяць свае правы. Дабівайцеся права свабоднай лоўлі і продажу рыбы арганізаванай і масавай барацьбой” [6, с. 300]. Жыхары вёсак Пасынкі і Мікольцы першымі выйшлі лавіць рыбу, спачатку ўлады

не рашыліся іх спыніць, і хутка да рыбакоў далучыліся сяляне іншых вёсак.

Сярод рыбакоў пачаліся арышты: за краты трапілі арганізатары рыбацкай забастоўкі В. Талайка, І. Чарняўскі, В. Роліч. Марозным зімовым вечарам быў арыштаваны М. Субач, у якога дома засталіся чацвёра малых дзяцей і хвора я жонка, якая толькі што нарадзіла дзіця. Софія Міхайлаўна ўспамінала: “Мой тата, апрануты ў худы дамаатканы армячок і як вельмі небяспечны злачынца закаваны ў кайданы, быў дастаўлены ў паліцэйскі ўчастак Кабыльніка. Тата казаў, што мароз быў настолькі моцным, што паліцэйскія вартаўнікі, пашкадаваўшы яго, накрылі яго закаваныя рукі сенам, пакуль везлі ў паліцыю. Праз суткі Міхаіла Іванавіча разам з іншымі “забастоўшчыкамі” павезлі ў Паставы, дзе знаходзілася польская ваенная камендатура. Па дарозе ў Паставы адзін з рыбакоў не вытрымаў і пачаў бедаваць па сваёй сям’і. Міхаіл Іванавіч суцяшаў яго, гаворачы наступнае: “Не бядуй, братка, у цябе два сыны, як дубы, пракормяцца. Гэта ў мяне дзеці, што гарох...”

Аб жорсткіх умовах, у якіх давялося пабываць бацьку ўспамінала Марыя Міхайлаўна Субач, малодшая дачка змагара. “Падчас следства М. І. Субача трымалі ў камеры-адзіночцы, якая не абагравалася нават у люты мароз і называлася “каменны мяшок”. Допыты вяліся штодзённа, дазвалялася толькі пяціхвілінная прагулка ў кайданых па калідоры. На сцяне вісеў вялізны плакат, на якім быў намалюваны польскі герб з арлом, які трымае ў кіпцюрах стылізаваную карту другой Рэчы Паспалітай. Уражаны гэтым малюнкам, Міхаіл Іванавіч аднойчы звярнуўся да свайго вартаўніка з наступнымі словамі: “Вось як гэты арло трымае ў кіпцюрах Польшчу, так і мы, рыбакі, хочам хоць адным пальцам зачэпіцца за Нарач...” Ва ўнісон гучаць радкі паэмы:

Прыехалі асаднікі, паны.

Азёры пахнуць ім не толькі рыбай,

Яны глыбей упушчаюць кіпцюры

Ў нашы нівы, у прадзедаў сялібы,

І ў нашы песні, і ў лясы-бары [9, с. 210].

За гэта Міхаіл Іванавіч быў жорстка збіты, з рота і вушэй хлынула кроў. У рэшце рэшт суд прыгаварыў М. Субача і В. Роліча да чатырох гадоў пазбаўлення волі, тэрмін адбываць “забастоўшчыкі” былі павінны ў віленскай турме “Лукішкі”. У сваім дзённіку

Максім Танк 15 мая 1936 г. запісаў: “У Паставах адбыўся суд над 28 рыбакамі – удзельнікамі нарачанскага бунту. Чакаю С., які спецыяльна паехаў, каб прысутнічаць на гэтай расправе, а потым пра ўсё напісаць у нашу газету. Трэба будзе дома даведацца, хто такі арандатар Бештарт, якому падчас гарачай сутычкі на возеры рыбакі параўнялі бакі...” [10, с. 85].

Тым часам нарачанскія рыбакі працягвалі адмаўляцца ад працы на арандатара возера, патрабавалі вызвалення арыштаваных. У гміне, што знаходзілася ў вёсцы Кабыльнік, пабілі вокны. “Яны асаджалі косы насторч і зімой умарожвалі дрэўкі ў лёд, апусціўшы лязо пад ваду, а летам заганялі дрэўкі ў дно возера на тонях. Аб такую загароджу з кос рэзаліся на шматкі дзяржаўныя невады” [4, с. 111]. З Паставаў прыбыў павятовы стараста, а з Вільні ваявода Славой-Складоўскі, якія спрабавалі ўгаворамі і пагрозамі прымусіць рыбакоў выконваць закон. У памяці Соф’іі Міхайлаўны захаваліся наступныя ўспаміны: “Ішоў моцны дождж, сем’і рыбакоў сабраліся на сустрэчу з уладамі. Размову з сялянамі пачаў ксёндз. Гэты старэнькі чалавек падазваў да сябе дзяцей, благаславіў іх і ўвогуле спагадліва ставіўся да сялян. Тыя ў сваю чаргу паднеслі ксяндзу пакаштаваць невялічкую талерку смажаных нарачанскіх яжгуркоў даўжынёй у далонь. Святы айцец дужа хваліў нарачанскую рыбу і тады хтосьці з сялян сказаў: “Так дазвольце нам, шанюўныя паны, рыбку такога памеру пакідаць сабе, а большую мы будзем здаваць арандатару. Толькі вызваліце нашых рыбакоў з турмы...” У выніку гэтай сустрэчы праз некалькі месяцаў “забастоўшчыкі” вярнуліся дадому, а рыбакам дазволілі здаваць вылаўленую рыбу на рыбалавецкую базу арандатара часткова.

Такім чынам, паэма Максіма Танка “Нарач” напісана на аснове рэальных гістарычных падзей у Нарачанскім краі Заходняй Беларусі, а менавіта паўстання рыбакоў за права карыстацца іх азёрамі, за спрадвечнае права лавіць рыбу. Сюжэт паэмы – рыбацкае паўстанне, напісанае ў форме гераічнай хронікі. Максім Танк па-мастацку апрацаваў наступныя падзеі паўстання: перадача возера ў эксплуатацыю Віленскай Дырэкцыі дзяржаўных лясоў, сход рыбакоў, сход сем’яў рыбакоў на беразе Нарачы падчас “незаконнага” лову рыбы і некаторыя іншыя. Героі паэмы маюць рэальных прататыпаў, напрыклад прататыпам вобраза Грышкі з’яўляецца падпольшчык А.І. Багданчук. Вобраз Прахора –

збіральны, у ім увасоблены рысы многіх сялян-рыбакоў, у тым ліку Міхаіла Іванавіча Субача.

У паэме “Нарач” выкарыстоўваюцца разнастайныя элементы вуснай народнай творчасці, якія таксама надаюць твору гістарычны характар. У аснове сюжэта паэмы ляжыць творчая пераапарацоўка старадаўняй легенды нарачанскага краю, у якой апавядаецца пра трагічнае каханне і ўзнікненне возера. Так, вобразы закаханых Грышкі і Таццяны з’яўляюцца адлюстраваннем драматычнай інтымнай лініі [1, с. 106].

У паэме Максімам Танкам выкарыстоўваюцца фальклорныя элементы памінальнай абраднасці беларусаў – плачы-галашэнні. У галашэннях у паэтычна-вобразнай форме, з выкарыстаннем інтанацыі плачу ўслаўляўся нябожчык, паказвалася яго жыццё, працоўная дзейнасць, раскрываліся яго лепшыя маральныя рысы [7, с. 6]. Падчас пахаванняў Прахора вясковыя жанчыны галосыць:

– ...Ды ўстань, падыміся, паглядзі ты, наш родненькі,

Колькі ў хаце людзей назбіралася!

Як не ў беднага, а ў багатага на вяселейка.

Толькі ўсе маўчаць, не п’яе ніхто і не цешыцца [9, с. 225].

Для таго каб падкрэсліць аптымізм і невычарпальную энергію народа, Максім Танк выкарыстоўвае народныя прыпеўкі:

Эх ты, доля, з лыка звіта,

Нарач – наша старана!

Скрыпка кнігаўкай падбітай

Доўга плакала адна [9, с. 170].

Пэўны гістарызм паэме надаюць выкарыстаныя аўтарам сапраўдныя тапонімы Нарачанскага краю – назвы азёр, вёсак, мясцін, шляхоў. Падрыхтоўка паўстання апісваецца Максімам Танкам ў сапраўдных геаграфічных межах – на азёрах Мядзельшчыны:

Так разбівалі

Свае пугы-гора

Азёры:

Нарач,

Мястра і Баторын [9, с. 175].

Сяляне, пазбаўленыя спрадвечнага права лавіць рыбу, былі вымушаны ісці на кірмаш, каб прадаць рамесныя вырабы – абутак, тканіну, хамуты і іншае. У сувязі з гэтым Максім Танк ўзгадвае



цэнтр тагачаснага гандлю ў Мядзелі:

Быў пагодны, быў сонечны час.

На шырокім на Мядзельскім рынку

Надрывалася хрыпла катрынка –

Пачынаўся вясенні кірмаш [9, с. 187].

На Мядзельскі кірмаш збіраліся рыбакі з навакольных вёсак, каб абмеркаваць новыя распараджэнні польскіх улад:

...Шмат баторынскіх ёсць рыбакоў,

Нехта з Гатавіч, з Пасынак будзе [9, с. 189].

Беларускае Паазер’е з’яўляецца ўнікальным культурна-этнаграфічным рэгіёнам Беларусі, для якога характэрны своеасаблівы дыялект беларускай мовы. У паэме Максім Танк ужывае шмат дыялектных слоў, характэрных для Мядзельшчыны. Так, у творы замест словазлучэння “лоўля рыбы” некалькі разоў ужываецца дыялектызм “палоў”, прыкладам: “Нарачанскія арцелі выплывалі на палоў” [9, с. 168]. Сімвалам возера Нарач з’яўляецца белая птушка-чайка, дыялектная назва якой кагарка: “Прамільгнуў белай кагаркі цень над вадой” [9, с. 214]. Ужыванне дыялектнага слова “рызманы” замест “ласкуты” узмацняе адчуванне трагізму лёсу Прахора: “Рве на грудзях рызманы” [9, с. 182].

Выразным адлюстраваннем беднага сялянскага харчавання з’яўляецца ўпамінанне Максімам Танкам дзіцячых прысмакаў беларускага адмысловага печыва – “куракоў”:

Ціха спрачаліся дзеці

На згорбленай печы,

Дзелячы з ранніх зажынак

З асцём куракі [9, с. 222].

Для надання большай гістарычнай даставернасці Максім Танк выкарыстоўвае ў паэме характэрную “рыбацкую лексіку”. Тоні – віры, затоны або заходы падчас лоўлі рыбы сеткай, невадам [16, с. 300]. Сялява – гэта рыба сямейства ласасёвых, рапушка еўрапейская, нарачанская прамысловая рыба [16, с. 147]. Арцелі – калектывы рыбакоў, у якія сяляне аб’ядноўваліся для рыбнага промыслу [2, с. 28]. Таксама ў гэтым паэме сустракаюцца этнаграфічныя назвы прылад працы рыбакоў. Падвалока – гэта невялікая рыбацкая сетка [14, с. 102]. Пешня – гэта прылада (лом з драўлянай ручкай) для прасякання лёду [15, с. 117]. Сак гэта прылада, што складалася з сеткавага мяшка, прывязанага да абруча

ў форме паўкруга і ручкі [2, с. 72]. Невад – гэта сеткавае палотнішча з увязаным пасярэдзіне сеткавым мяшком [2, с. 48].

Падзеі паэмы апісваюцца ў рэальных гістарычных абставінах. Для гэтага аўтар паэмы выкарыстоўвае назвы тагачасных пасада чыноўнікаў, надзвычайных падаткаў. Солтыс – сельскі староста ў Заходняй Беларусі [12, с. 387]. Секвестратар – гэта чыноўнік, які кантраляваў, каб рыбакі не парушылі забарону ці “абмежаванне, якое накладваецца дзяржавай на карыстанне якой-небудзь маёмасцю” [12, с. 275]. Асаднікі – дэмабілізаваныя афіцэры польскай арміі, што атрымалі ў Заходняй Беларусі зямлю і здавалі яе ў арэнду мясцовым сялянам. Шарваркі – гэта натуральныя павіннасці па будаўніцтве і рамонце замкаў, дарог, мастоў, плацін, млыноў і іншых дзяржаўных ці панскіх збудаванняў, ачыстцы берагавых палос (перажытак прыгонніцтва) [19, с. 197].

Такім чынам, у паэме “Нарач” пры дапамозе мастацкай фантазіі паэт творча перапрацаваў фальклорныя матывы, вобразы, сюжэты. Сярод фальклорных матываў і вобразаў у паэме “Нарач” паметна перапрацавана легенда аб узнікненні возера, выкарыстаны такія элементы вуснай народнай творчасці як плачы-галашэнні, прыпеўкі, псіхалагічны паралелізм. Сапраўдныя тапонімы Нарачанскага краю надаюць зместу паэмы рэалізм і гістарычнасць. Акрамя таго, гістарычны характар паэмы створаны Максімам Танкам пры дапамозе слоў, характэрных для дыялекту Мядзельшчыны: палоў, кагарака, рызманы, мыляецся, куракі. Таксама паэт выкарыстоўвае некаторыя словы з “рыбацкай лексікі”, этнаграфічныя назвы традыцыйных прылад працы рыбакоў: човен, невад, тоні, пешня, сак, сялява, снасці рыбацкія, падвалокі, рыбацкія арцелі. Выкарыстанне назваў пасада чыноўнікаў, падаткаў, паліцыі 1930-х гг. у Заходняй Беларусі ўзмацняе мастацкае адлюстраванне гісторыі ў паэме. Такім чынам, паэт пры дапамозе мастацкіх сродкаў стварыў гістарычны вобраз Заходняй Беларусі і сацыяльны партрэт сялян-рыбакоў Нарачанскага краю.

### **Выкарыстаныя крыніцы і літаратура**

1. Арочка, М. М. Максім Танк : Жыццё ў паэзіі / М.М. Арочка. – Мінск : Навука і тэхніка, 1984г. – 272с.

2. Браім, І. М. Рыбаловства ў Беларусі (гісторыка-этнаграфічны нарыс) / І. М. Браім. – Мінск : Навука і тэхніка, 1976. – 136 с.

3. Богданчук, А. В. На озере Нароч / А. В. Богданчук // Годы испытаний и мужества / Сост.: Орехво Н.С., Сташкевич Н.С. – Минск : Беларусь, 1973. – 416 с. – С. 256 – 264.

4. Калеснік, У. Паэзія змагання: Максім Танк і заходнебеларуская літаратура / У. Калеснік. – Мінск : Дзярж. выд. БССР, 1959. – 253 с.

5. Ліс, А. С. Літаратура Заходняй Беларусі / А. С. Ліс / Гісторыя Беларускай літаратуры XX стагоддзя: У 4 т. Т. 2. / Нац. акад. навук Беларусі. Ін-т літаратуры імя Я. Купалы. – Мінск : Беларуская навука, 1999. – 903 с. – С. 210 – 281.

6. Полуян, В. А. Революционно-демократическое движение в Западной Белоруссии (1927 – 1939 гг.) / В.А. Полуян. – Минск : Наука и техника, 1978. – 360 с.

7. Рагойша, В. Тэорыя літаратуры ў тэрмінах / В. Рагойша. – Мінск : “Бел. Энц.”, 2001. – 384 с.

8. Рублевская, Л. Время и бремя архивов и имён / Л. Рублевская, В. Скалабан. – Минск : Літаратура і Мастацтва, 2009. – 230 с.

9. Танк, М. Збор твораў у шасці тамах. Том 1. Вершы, паэмы. 1930 –1945. / М. Танк. — Мінск : Мастацкая літаратура, 1978. – 528 с.

10. Танк, М. Лісткі календара / М. Танк. – Мінск : Беларусь, 1970. – 312 с.

11. Тычко, Г. К. Максім Танк і Віленскі авангард / Г. К. Тычко // Танкаўскія чытанні: “Максім Танк і сучасны літаратурны працэс” : Матэрыялы Рэсп. навук.-практ. канф., 17 – 18 верас. 2002 г. / Бел. дзярж. пед. ун-т імя М. Танка; рэдкал. : В. Д. Гарадніцкі, А. І. Лугоўскі, М. Ф. Шаўлоўская ; адк. рэд. А. І. Лугоўскі, М. Ф. Шаўлоўская. – Мінск : БДПУ, 2003. – 83 с. – С. 23 – 29.

12. Энцыклапедыя гісторыі Беларусі : У 6 т. Т. 6. Кн. 1: Пузыны – Усяя / Беларус. Энцыкл.; Рэдкал. : Г. П. Пашкоў (галоўны рэд.) [і інш.]. – Мінск : БелЭн, 2001. – 591 с.

13. Энцыклапедыя гісторыі Беларусі : У 6 т. Т. 6. Кн. 2: Усвея – Яшын / Беларус. Энцыкл.; Рэдкал. : Г. П. Пашкоў (галоўны рэд.) [і інш.]. – Мінск : БелЭн, 2003. – 616 с.

14. Этымалагічны слоўнік беларускай мовы. Т. 8. / Уклад. Г. А. Цыхун [і інш.]; Рэд. В.У. Мартынаў. – Мінск : Навука і тэхніка, 1993. – 270 с.

15. Этымалагічны слоўнік беларускай мовы. Т. 9. / Уклад. І. І. Лучыц-Федарэц [і інш.]; Рэд. Г. А. Цыхун. – Мінск : Беларус. навука, 2004. – 367 с.

16. Этымалагічны слоўнік беларускай мовы. Т. 13. / Уклад. М. Л. Абрахімовіч [і інш.]; Гал. рэд. Г. А. Цыхун. – Мінск : Беларус. навука, 2010. – 351 с.